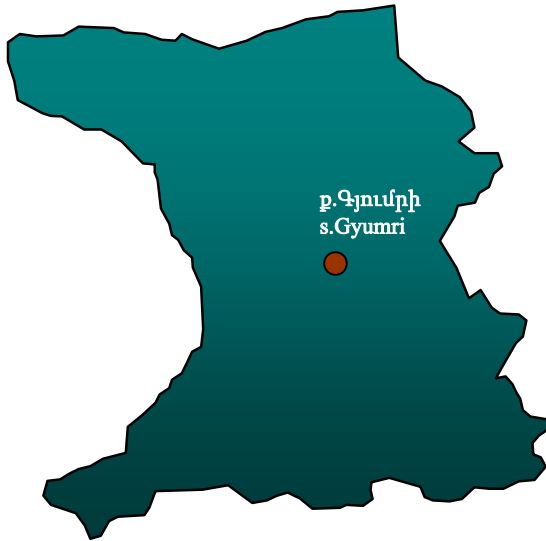

ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶ
RA SHIRAK MARZ

ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶ
RA SHIRAK MARZ

<i>Մարզկենտրոնը՝ ք. Գյումրի</i>	<i>Marz centre Gyumri town</i>
<i>Տարածաշրջանները՝</i>	<i>Territories</i>
Արթիկ,	Artik,
Ախուրյան,	Akhuryan,
Անի,	Ani,
Ամասիա,	Amasia,
Աշոցք	Ashotsk
<i>Քաղաքները՝</i>	<i>Towns</i>
Գյումրի,	Gyumri,
Արթիկ,	Artik,
Մարալիկ	Maralik

ՀՀ Շիրակի մարզը գտնվում է հանրապետության հյուսիս-արևմուտքում:

Պետական սահմանով արևմուտքից սահմանակից է Թուրքիային, հյուսիսից՝ Վրաստանին, արևելքից սահմանակից է՝ ՀՀ Լոռու մարզին և հարավից՝ ՀՀ Արագածոտնի մարզին:

RA Shirak marz is situated in the north-west of the republic.

In the West it **borders** with Turkey, in the North it borders with Georgia, in the East – RA Lori marz and in the South – RA Aragatsotn marz.

Տարածքը Territory	2681 քառ.կմ/ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	9 %
Քաղաքային համայնքներ Urban communities	3
Գյուղական համայնքներ Rural communities	116
Քաղաքներ Towns	3
Գյուղեր Villages	127
Բնակչության թվաքանակը 2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Population number as of January 1, 2009	281.3 հազ.մարդ/ ths. persons
այդ թվում՝ including:	
քաղաքային urban	169.8 հազ.մարդ/ ths. persons
գյուղական rural	111.5 հազ.մարդ/ ths. persons
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2008թ. Share of marz population size in RA population size, 2008	8.7 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	60.4 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր Agricultural land	229636 հա./ ha
այդ թվում՝ վարելահողեր including: arable land	79822 հա/ ha

ՀՀ Շիրակի մարզը լինելով ծովի մակերևույթից մոտ 1500-2000 մ բարձրության վրա (մարզի 52 գյուղեր գտնվում են ծովի մակերևույթից մոտ 1500-1700 մ, իսկ 55-ը՝ 2000մ բարձրության վրա), հանդիսանում է Հայաստանի ամենացրտաշունչ տարածաշրջանը, որտեղ մոտանք օդի ջերմաստիճանն երբեմն հասնում է -46°C-ի:

Մարզի տարածքով են անցնում Հայաստանը Վրաստանին կապող գլխավոր երկաթգիծը և ավտոմոբիլային խճուղին: Այստեղ իրար են միանում Հայաստանի և Թուրքիայի երկաթուղային և ավտոճանապարհային ցանցերը:

Թուրքիայի հետ սահմանային Ախուրյան գետի վրա գործում է Ախուրյանի ջրամբարը, որն իր 526 մլն. մ³ ծավալով խոշորագույնն է հանրապետությունում:

ՀՀ Շիրակի մարզի արդյունաբերության առաջատար ճյուղերն են սննդամթերքի, ներառյալ խմիչքների, մանածագործական արտադրությունը և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը: Հայտնի են Արթիկի, Անիի տուֆն ու պեմզաները:

Քեոնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային րանսպորտով (մարզում գործում է օդանավակայան, որն ապահովում է օդային կապն արտաքին աշխարհի հետ):

2008թ.-ին մարզի **տնտեսության հիմնական ճյուղերի** տեսակարար կշիռները հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 2.4 %,
- գյուղատնտեսություն՝ 10.1 %,
- շինարարություն՝ 1.5 %,
- մանրածախ առևտուր՝ 2.4 %,
- ծառայություններ՝ 1.9 %:

Մարզկենտրոն Գյումրի քաղաքը (2008թ. տարեվերջին՝ 146.4 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 118 կմ հեռավորության վրա, բարձրությունը ծովի մակերևույթից շուրջ 1550 մ է:

Քաղաքը գտնվում է Ախուրյան գետի ձախ ափին: Այն բնակչության թվաքանակով և իր նշանակությամբ շարունակվում է համարվել որպես Հայաստանի Հանրապետության երկրորդ քաղաք:

Արթիկ քաղաքը (2008թ. տարեվերջին՝ 17.4 հազ. բնակիչ, Երևանից 100 կմ հեռավորության վրա) գտնվում է Արագած լեռնազանգվածի հյուսիսարևմտյան լանջին, բարձրությունը ծովի մակերևույթից 1760 մ է: Քաղաքով անցնում են Մարալիկ-Գյումրի երկաթգիծը և Ապարան-Գյումրի խճուղին:

Քաղաքի արդյունաբերական արտադրանքի հզորության հենարաններն են՝ սննդի, ապակյա կաղապարների, մեքենասարքավորանքների և հատուկ նշանակության սարքերի արտադրությունը:

Մարալիկ քաղաքը (2008թ.տարեվերջին՝ 6.0 հազ. մարդ, Երևանից 90 կմ հեռավորության վրա) գտնվում է Արագած լեռնազանգվածի արևմտյան լանջին, բարձրությունը ծովի մակերևույթից 1920 մ է: Քաղաքով է անցնում Գյումրի-Թալին-Երևան մայրուղին:

Քաղաքում զարգացած են **տեքստիլ արդյունաբերությունը և շինանյութերի արդյունահանումը և գյուղատնտեսությունը:**

Being at the height of 1500-2000 m above sea level (52 villages of the **marz** are at the height of 1500-1700 m above sea level and 55 villages - 2000 m), the marz is the coldest region of Armenia, where the air temperature sometimes reaches -46°C in winter.

The main railway and automobile highway connecting Armenia with Georgia pass through the **marz territory**. The railway and motor-road networks of Armenia and Turkey are connected here.

On the Akhuryan river frontier with Turkey the Akhuryan reservoir was built that is the biggest in the country by its volume of 526 mln. m³.

The leading branches of **industry of RA Shirak marz** are production of food, including beverages and production of other non-metal mineral products. Tufa and pumice of Artik and Ani are well-known.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport (the airport is situated in the marz that provides air connection with CIS countries).

The share of **economy main branches** of RA Shirak marz in 2008 in total volume of correspondent branches of the republic comprised:

- industry 2.4 %,
- agriculture 10.1 %,
- construction 1.5 %,
- retail trade 2.4 %,
- services 1.9 %.

Marz center Gyumri town (146.4 ths. inhabitants in the end of the year 2008) is situated in 118 km distance from Yerevan, the height above sea level is about 1550 m.

The town is situated on the left bank of Akhuryan river. It is continued to be the second town of the Republic of Armenia by its population number and importance.

Artik town (17.4 ths. inhabitants in the end of the year 2008, is situated in 100 km distance from Yerevan) is situated on the North-West breast of Aragats massif, the height above sea level is 1760 m. Maralik-Gyumri railway and Aparan-Gyumri highway pass through the town.

Supports of **Artik industrial produce** capacity are mill, glass moulds production and 9 small and large organizations, producing tufa.

Maralik town (in 2008 – 6.0 ths. Inhabitants, is situated in 90 km distance from Yerevan) is situated on the western breast of Aragats massif, the height above sea level is 1920 m. Gyumri-Talin-Yerevan highway passes here.

The **textile industry, mining of building materials and agriculture** are developed in the town.

ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ
RETAIL TRADE UNITS

	Քանակը Number				
	2005	2006	2007	2008	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	778	839	873	1002	Retail trade units, total
այդ թվում՝					<i>including</i>
խանութներ	375	442	473	609	shops
կրպակներ	364	359	358	349	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	2	2	2	2	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	9	8	12	12	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	28	28	28	30	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
EDUCATION ESTABLISHMENTS

	Քանակը Number					
	2004	2005	2006	2007	2008	
Հաստատություններ, ընդամենը	264	266	273	271	275	Establishments, total
որոնցից՝						<i>including</i>
պետական նախադպրոցական	46	45	45	46	47	pre-school establishment
պետական հանրակրթական դպրոցներ	172	172	174	171	174	state general education school
ոչ պետական հանրակրթական դպրոցներ	1	4	3	4	4	non-state general education school
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	26	25	28	26	26	music and art school youth creative (cultural) centre
պետական նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական	4	4	4	
պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	9	10	9	9	9	state secondary specialized education establishment
ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	2	2	2	3	3	non-state secondary specialized education establishment
պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	1	1	state higher education establishment
պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատության մասնաճյուղ	5	5	5	5	5	branch of state higher education establishment
ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	2	2	2	2	2	non-state higher education establishment

**ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
URBAN COMMUNITIES**

Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը	Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number as of January 1', 2009, people
Գյումրի	Gyumri	ք. Գյումրի	t. Gyumri	146438
Արթիկ	Artik	ք. Արթիկ	t. Artik	17358
Մարալիկ	Maralik	ք. Մարալիկ	t. Maralik	5984

**ԳՑՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
RURAL COMMUNITIES**

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը՝ 2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number՝ as of January 1, 2009, people
1	Ազատան	Azatan		5631
2	Ալվար	Alvar	• Ալվար /Alvar • Արավետ /Aravet	164
3	Ախուրիկ	Akhurik		1238
4	Ախուրյան	Akhuryan		10052
5	Աղին	Aghin	• Աղին /Aghin • Աղին կայարան/ Aghin kayaran	567
6	Աղվորիկ	Aghvorik		117
7	Ամասիա	Amasia		2163
8	Այգեբաց	Aygebats		739
9	Անիավան	Aniavan		520
10	Անիպեմզա	Anipemza		520
11	Անուշավան	Anushavan		2197
12	Աշոցք	Ashotsk		2477
13	Առափի	Arapi		2094
14	Արդենիս	Ardenis		146
15	Արեգնադեմ	Aregnadem		333
16	Արփենի	Arpeni		397
17	Արևիկ	Arevik		1782
18	Արևշատ	Arevshat		2060
19	Բայանդուր	Bayandur		688
20	Բանդիվան	Bandivan		248
21	Բաշգյուղ	Bashgyugh		55
22	Բավրա	Bavra		538
23	Բասեն	Basen		1828
24	Բենիամին	Beniamin		746
25	Բերդաշեն	Berdashen	• Բերդաշեն /Berdashen • Պաղակն / Paghkn	263
26	Բյուրակն	Byurakn		904
27	Գարնատիճ	Garnarich	• Գարնատիճ/ Garnarich • Եղնաջուր/ Eghnajur	268
28	Գեղանիստ	Geghanist		1269
29	Գետափ	Getap		822
30	Գետք	Getk		623
31	Գոգհովիտ	Goghovit		342
32	Գտաշեն	Gtashen	• Գտաշեն/ Gtashen • Կամխուտ / Kamkhut	249
33	Գուսանագյուղ	Gusanagyugh		1061
34	Երազգավորս	Erazgavors		1647
35	Զարիշատ	Zarishat	• Զարիշատ/ Zarishat	69

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը՝ 2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number՝ as of January 1, 2009, people
			• Երիզակ/ Erizak	
36	Զորակերտ	Zorakert	• Զորակերտ / Zorakert • Դարիկ/ Darik	163
37	Զուլգաղբյուր	Zuygaghbyur		485
38	Թավշուտ	Tavshut		435
39	Թորոսգյուղ	Torosgyugh		298
40	Իսահակյան	Isahakyan	• Իսահակյան / Isahakyan • Բարձրաշեն / Bardzrashen	1231
41	Լանջիկ	Lanjik		1045
42	Լեռնագյուղ	Lernagyugh		30
43	Լեռնակերտ	Lernakert		1538
44	Լեռնուտ	Lernut		198
45	Լուսակերտ	Lusakert		757
46	Լուսաղբյուր	Lusaghbyur		685
47	Ծաղկուտ	Tsaghkut	• Ծաղկուտ / Tsaghkut • Լորասար / Lorasar	260
48	Կամո	Kamo		1545
49	Կապս	Kaps		1101
50	Կարնուտ	Karnut		1100
51	Կարմրավան	Karmravan		231
52	Կարմրաքար	Karmraqar		51
53	Կաքավասար	Kaqavasars		146
54	Կրաշեն	Krashen		268
55	Կրասար	Krasar		449
56	Հայկաձոր	Haykadzor		530
57	Հայկասար	Haykasar		248
58	Հայկավան	Haykavan		1514
59	Հայրենյաց	Hayrenyats		835
60	Հատիճ	Harich		1540
61	Հարթաշեն	Hartashen		183
62	Հացիկ	Hatsik	• Հացիկ / Hatsik • Հացիկավան (Մայիսյան կայարան)/ Hatsikavan (Mayisyan kayaran)	1058
63	Հողմիկ	Hoghmik		518
64	Հոռոմ	Horom		2485
65	Հովիտ	Hovit		560
66	Հովտաշեն	Hovtashen		298
67	Հովտուն	Hovtun		213
68	Հովունի	Hovuni		718
69	Զիթհանքով	Dzithanqov		1565
70	Զորակապ	Dzorakap		1206
71	Զորաշեն	Dzorashen		235
72	Ղազանչի	Ghazanchi		522
73	Ղարիբջանյան	Gharibjanyan	• Ղարիբջանյան/ Gharibjanyan • Ախուրյան կայարան / Akhuryan kayaran	1053
74	Մայիսյան	Mayisyan		2010
75	Մարմաշեն	Marmashen		2274
76	Մեծ Մանթաշ	Mets Mantash		2488
77	Մեծ Սարիար	Mets Sarian		376
78	Մեծ Սեպասար	Mets Sepasar		826
79	Մեղրաշատ	Meghrashat		439
80	Մեղրաշեն	Meghrashen		1499
81	Մուսայելյան (Աշոցքի տարածաշրջան)	Musayelyan (Ashotsk region)		368
82	Նահապետավան	Nahapetakan		1158

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը՝ 2009թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number՝ as of January 1, 2009, people
83	Նոր կյանք	Nor kyank		1929
84	Նորշեն	Norshen	• Նորշեն /Norshen • Խարկով / Kharkov	992
85	Շաղիկ	Shaghik		119
86	Շիրակ	Shirak		1072
87	Շիրակավան	Shirakavan		776
88	Ողջի	Voghji		517
89	Ոսկեհասկ	Voskehask		2704
90	Պեմզաշեն	Pemzashen		3727
91	Ջաջուր	Jajur		1113
92	Ջաջուրավան	Jajuravan		243
93	Ջրաձոր	Jradzor		264
94	Ջրառատ	Jrarat		1267
95	Ջրափի	Jrapi		1145
96	Սալուտ	Salut		108
97	Սարնաղբյուր	Sarnaghbyur		3399
98	Սարագյուղ	Saragyugh		226
99	Սարալանջ	Saralanj		1180
100	Սարակապ	Sarakap		606
101	Սարապատ	Sarapat		109
102	Սարատակ	Saratak		1430
103	Սիզավետ	Sizavet		380
104	Սպանդարյան	Spandaryan		1725
105	Վահրամաբերդ	Vahramaberd		1876
106	Վահրամաբերդ	Vardaghbyur		105
107	Վարդաքար	Vardaqaar		710
108	Տուֆաշեն	Tufashen		529
109	Ցողամարգ	Tsoghamarg		566
110	Փանիկ	Panik		3158
111	Փոքրաշեն	Poqrashen		217
112	Փոքր Մանթաշ	Poqr Mantash		2621
113	Փոքր Սարիար	Poqr Sariar		249
114	Փոքր Սեպասար	Poqr Sepasar		200
115	Քարաբերդ	Qaraberd		1312
116	Քեթի	Qeti		1091

**ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ
ԹԱՂԱՅԻՆ ՀԱՄԱՑՆՔԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2008թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10 000
POPULATION IN RA SHIRAK MARZ, 2008**

	Ընդամենը Total	նրանցից՝ including :		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10000	5136	4864	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	136	62	74	Births, person
Մահացածներ, մարդ	93	46	47	Deaths, person
Ամուսնություններ	49	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	8	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	27.6	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Education sphere, attendance to education establishments, person
նախադպրոցական	135	72	63	pre-school
հանրակրթական	1391	673	718	schools of general education
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան-ստեղծագործական կենտրոններ	102	72	30	musical, art schools, creative centers for children
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	39	15	24	primary vocational
միջին մասնագիտական	112	78	34	secondary
բարձրագույն մասնագիտական	282	164	118	higher
Առողջապահության ոլորտ՝				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	26676	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	277	36	241	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	3058	Employed, person
նրանցից՝ գիտական հիմնարկներում	4	2	2	of which - in Science establishments
նրանցից՝ գիտության դոկտոր	0.0	0.0	0.0	of which - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	1	0.0	1	candidates of Science
ուսուցիչներ	155	130	25	teachers
բժիշկներ	20	physicians
միջին բուժանձնակազմ	54	paramedical personnel
Գործազուրկներ /պաշտոնապես գրանցված/, մարդ	440	366	74	Unemployed /officially registered/ person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդհանուր կենսաթոշակատուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1761	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	761	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	25559	library
թատրոն	941	theatre
համերգ	435	concert
թանգարան	998	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	19	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	5	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	7	X	X	medium crime
ծանր	7	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	0.0	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.